

Steinbeck descoperind America: O țară complicată, paradoxală, dispusă să meargă până la capăt

Meritele volumului, au remarcat exegetii operei lui Steinbeck, se pot regăsi în disponibilitatea autorului de a explora, fără încrâncenări ideologice, slăbiciunile Americii la începutul anilor 1960, accentele narcisistice ale culturii cotidiene, supradimensionarea consumului, pe fondul unui sentiment pregnant de alienare, asumarea unui *modus vivendi* bazat pe mobilitate excesivă și pragmatism neîngrădit. La nivelul formei, textul se plasează într-o zonă de maximă accesibilitate mai ales datorită felului în care Steinbeck își povestește experiențele din timpul călătoriei, candoarea tonului, gravă disfuncție în economia operei, după unii critici, asigurând de fapt succesul cărții într-un timp foarte scurt. Probabil din acest motiv Steinbeck rămâne, după cum observa și Joseph Allegretti, într-o cronică din 2005, „unul dintre cei mai accesibili scriitori americani de anvergură, mai ales din perspectiva volumelor *Perla și Șoareci și oameni*, lecturi recomandate încă elevilor de liceu, dar și un autor de o mare complexitate, mereu capabil să experimenteze.“ Deși unii critici au încercat să plaseze radăcinile gândirii lui Steinbeck în filosofia lui Aristotel, în modelul etic kantian sau în schema utilitaristă propusă de Bentham și Mill, scriitorul își adaptează mai curând mesajul în funcție de realitățile tratate, preferând să observe paradoxurile comportamentului uman și traumele unor comunități. Opera lui Steinbeck se bucură în continuare de o mare popularitate, toate romanele sale fiind în librării, vânzările atingând anual numai în Statele Unite un tiraj de 700 000 de

exemplare, din care un singur titlu, *Fructele mâniei*, se distribuie în peste 50 000 de exemplare. Dacă s-ar putea stabili un clasament al autorilor americanii după numărul de cărți vândute, Steinbeck, cu cele peste 20 de milioane de exemplare difuzate doar în colecția de buzunar Bantam, s-ar situa pe primul loc, înaintea lui Faulkner sau Hemingway.

Dar nu numai relativa transparență stilistică a reprezentat un punct de atracție pentru cititorul obișnuit. În *Calătorii cu Charley* relatările de la fața locului păstrează aerul de autenticitate al unor corespondențe de ziar, un domeniu în care Steinbeck s-a afirmat încă de pe vremea când își strângea informațiile pentru *Fructele mâniei*, publicând în ziarul de orientare liberală *San Francisco News* în 1936 seria de articole *Nomazii recoltelor*. În 1942, Steinbeck a călătorit împreună cu un fotograf în Texas, Arizona, California, Florida și Illinois, pentru a vedea cum sunt instruiți piloții de pe bombardiere. A fost pentru el nu numai un prilej de a zbura pe toate tipurile de avioane de care dispunea aviația militară a Statelor Unite la acea vreme, dar și de a descrie în detaliu viața cotidiană a piloților americanii. Rezultatele documentarii au fost publicate în 1942 în volumul *Lansați bombele: Povestea unui echipaj de bombardier*. Începând cu 1943, Steinbeck a trimis corespondențe pentru *The New York Herald Tribune*, relatând despre bombardamentele asupra Angliei, situația din Africa de Nord și din teatrul de operațiuni din Mării Mediterane. Unele corespondențe se citesc ca niște povestiri, cum este cazul celor cinci articole trimise în decembrie 1943 care descriu asaltul aliaților asupra insulei italiene Ventotene, aflată sub ocupație germană. O altă fațetă a experienței jurnalistice a reprezentat-o reportajul politic, în 1956 Steinbeck asigurând de la fața locului cronica în desfășurare a convențiilor naționale ale celor două partide pentru *Louisville Courier-Journal*. În 1966-1967 a scris despre probleme de politică externă, subiectele acoperind o arie geografică largă, Thailanda, Indonezia, Japonia și Coreea de Sud, iar de pe frontul de Vietnam a trimis corespondențe pentru *Newsday*.

Așa cum afirmă și biograful său Jay Parini, Steinbeck s-a manifestat ca un jurnalist talentat, reportajele scrise pe baza unor minuțioase documentări rivalizând, prin vigoarea stilului și claritatea mesajului, cu cele mai izbutite pagini de roman. Gore Vidal confirmă această opinie, într-un interviu din 1993: „Steinbeck a fost în esență un

jurnalist. Tot ce a scris mai bine intră în această categorie în sensul că era inspirat de evenimente zilnice, de împrejurări prezente. El nu inventa evenimentele. El le descopera.“ Într-un studiu consacrat jurnalismului literar, Jan Whitt enumera patru calități vizibile la Steinbeck, mai ales în *Fructele mâniei și Călătorii cu Charley*: asumarea unei voci personale, directe, obiective, capacitatea de a vorbi despre adevăruri care stau la baza evenimentelor, ușurința de a explora viața eroilor, abilitatea de a recrea dialoguri pe baza unor experiențe reale. La toate aceste calități ar mai trebui adăugată una: onestitatea. Într-o scrisoare către editorul său Pascal Covici, Steinbeck mărturisea: „Desigur că aşa s-au întâmplat lucrurile, dar nu pot spune că am povestit absolut tot ce știam despre ele.“ Și tot Steinbeck, în ultimii ani de viață, observa: „Am încercat să scriu despre lucruri adevărate aşa cum le-am văzut, iar atunci când ceva mi s-a părut fals, l-am lăsat deoparte.“

Afișarea unei exactități absolute poate submina până la urmă credibilitatea unui text. „Arătați-mi un om care se crede obiectiv,“ spunea celebrul ziarist de la *Time* Henry Luce, „și veți descoperi doar un om care se amâgește de unul singur.“ Dacă literatura s-ar limita doar la exigentele autenticității, ea s-ar confunda până la urmă cu buletinul de știri. „În ziarul de dimineață poți scrie orice, cătă vreme relatezi cele întâmplate cu adevărat,“ observa Steinbeck. „Un autor de romane nu s-ar opri însă aici. Scriind, el se referă nu numai la ceea ce s-a întâmplat, dar și la ceea ce trebuie să se întâmple în continuare. Romanul aduce în mintea cititorului mai multă realitate decât non ficțiunea.“ Pariul autenticității, remarcă Steinbeck, nu oferă întotdeauna garanția succesului. „Probabil cel mai dificil lucru atunci când scrii este pur și simplu să spui adevărul despre lucrurile pe care le vezi.“ Pornind de la această condiționare, Steinbeck a dorit să definească limitele jurnalismului în termeni la fel de clari: „Ce pot spune despre jurnalism? Are cele mai mari virtuți, dar și cele mai mari defecte. Este prima ocupație care intră sub controlul unui dictator. Este deopotrivă mama literaturii, dar și un rezervor de nerozii. În multe cazuri este singura istorie de care dispunem, dar și instrumentul de care se folosesc ticăloșii. Dar fiindcă a dăinuit atâtă vreme și fiindcă atâtă oameni l-au slujit a devenit probabil cel de mai preț lucru pe care il avem. Iar unii chiar devin onești, deși n-ar fi avut nici o intenție s-o facă.“

De fapt, Steinbeck nu a practicat niciodată jurnalismul de știri, un gen supus fatalmente actualității, și din acest motiv expus degradării în timp. Steinbeck prefera să-și asimileze subiectul în tihă, pentru că în felul acesta impresiile să se încheie într-un format credibil, susținut pe cât posibil de cursivitatea unei narări și de ritmica veridica a dialogului. Regula va fi respectată și în *Calatorii cu Charley*: „Eram conștient că rareori îmi notam câte ceva și că, în caz că o faceam, fie pierdeam însemnările, fie erau complet ilizibile. Mai știam, după treizeci de ani în această profesiune, că nu puteam scrie în momentul petrecerii evenimentului. Ideile trebuie să stea la fermentat. Sau, potrivit unui prieten, trebuie să las totul la „dospit” înainte de a astern povestea pe hârtie.“ Refacând, dincolo de profilul unor locații precise pe harta Statelor Unite, și traseul impresiilor personale, istoria călătoriei arată de fapt disponibilitatea eului creator, eliberat din chingile obiectivității jurnalistice: „În această călătorie lungă, de multe ori îndoilele mi-au ținut companie. I-am admirat mereu pe acei reporteri care pot descinde într-un loc, discuta cu oameni importanți de acolo, pune întrebări-cheie, strâng mostre de opinii, pentru că, la sfârșit, să aștearnă pe hârtie o relatare ordonată, asemenea unei hărți rutiere. Îi invidiez pentru această tehnică, dar, în același timp, nu am deloc convingerea că reflectă realitatea. Am senzația că există prea multe realități. Ce scriu eu aici e adevarat până când altcineva trece pe-aici și va aranja lumea conform propriei viziuni.“ Cititorul este de aceea îndemnat să se apeleze mai puțin asupra realității observate pe drumurile Americii, cât mai ales asupra opiniilor, sentimentelor, adesea fluide, imprevizibile, de necontrolat: „Ce purtam acum în minte și, mai profund, în percepțiile mele, semăna mai degrabă cu un butoi plin cu făpturi viermuitoare“ notează Steinbeck. „Descooperisem cu mult timp în urmă, când faceam colecții și clasificam vietări marine, că ceea ce reușisem să găsesc era în strânsă legătură cu dispoziția mea de moment. Realitatea exterioară avea o cale de a nu mai fi atât de exterioară în final.“

Altă explicație a succesului cărții constă în arta dialogului, Steinbeck stăpânind un sentiment al cursivității vorbirii, al ritmului frazării, totul ducând spre o sonoritate inconfundabilă a conversației. Cronicar al migrației muncitorilor spre vest (*Fructele mâniei*) sau al vieții boeme de pe coasta Califoniei (*Cartierul Tortilla*,

Cannery Row), Steinbeck s-a dovedit a fi și un excelent cunoșător al limbii vorbite. El știa să asculte, să prindă nuanțele, să sesizeze intențiile din spatele intonației, căci vorbirea, după cum observa el, era „cu mult mai mult decât cuvintele și frazele.“ În *Calatorii cu Charley* conversația are însă și o funcție terapeutică, diminuând sentimentul vulnerabilității, anihilând rezistențele ostile sau excesele formalizante. Confruntat cu agresivitatea verbală a unui paznic pe o proprietate de pe malul unui lac din Michigan, Steinbeck schimbă tonul discuției, cei doi ajungând să bea împreună o ceașcă de cafea cu un strop de whisky. Arta conversației poate oferi chiar și iluzia unei comunicări, fie și pentru câteva clipe: „După ce s-a intunecat, a venit să o vadă pe Rosinanta, admirând tot confortul din interior,“ povestește Steinbeck. „Am mai băut niște whisky împreună și a fost o vizită placută, în decursul căreia ne-am turnat unul altuia câteva gogoși. Eu i-am arătat niște linguri de pescuit și nade mai sofisticate, pe care le achiziționasem de la Abercrombie and Fitch, i-am dat una și i-am mai oferit niște romane de aventuri, toate pline de scene de sex și de sadism... În schimb, mi-a spus că pot sta acolo cât doresc și că va veni a doua zi, să ne încercăm norocul la pescuit, iar eu am acceptat, măcar pentru o zi.“

Conversațiile sunt adesea provocate de simpla prezență a tovarășului său de călătorie, Charley, sau pe numele său francez Charles le Chien, un pudel de talie mare, de fel din Bercy, o suburbie a Parisului, dresat să răspundă la comenzi în franceză, dar după cum ne asigură Steinbeck, știind și un pic engleză. „E un bun prieten și un însotitor... Vorbesc atât de mult despre el întrucât a avut o contribuție prețioasă în timpul călătoriei,“ explică Steinbeck. „Un câine, mai ales unul exotic precum Charley, are un efect binefăcător asupra străinilor. Multe conversații au început cu întrebarea: Ce rasă de câine mai e și asta?“ Metoda este simplă și dă roade în cele mai neașteptate împrejurări. „Charley e, de obicei, ambasadorul meu în ce privește stabilirea contactelor cu persoanele străine. Îi dau drumul și se duce glonț spre obiectiv, sau mai degrabă spre ceea ce obiectivul își pregătește ca masă de seară. Mă duc spre el, ca să nu înceapă să-i agaseze pe vecinii mei – et voilà! Și un copil poate face acest lucru, dar un câine e mai bun.“

Probabil că mulți cititori au cumpărat cartea lui Steinbeck pentru a-i măsura temperatura politică. Se știe că în 1939 Partidul

Comunist a salutat apariția *Fructelor mâniei*, încercând să-l catalogheze pe Steinbeck drept autor proletar. Era apreciat mai ales faptul că Steinbeck dăduse glas frustrărilor, umilințelor la care erau supuși fermierii săraci, muncitorii sezonieri sau lucrătorii itineranți în anii crizei economice. Considerat subversiv, *Fructele mâniei* a devenit ținta atacurilor presei conservatoare, iar Asociația Fermierilor a făcut presiuni, în vara anului 1939, asupra districtului Kern din California pentru ca romanul să fie scos din bibliotecile publice și din școli. Unele din textele lui Steinbeck au fost socrate de radicale încât editorii au refuzat să le tipărească, așa cum s-a întâmplat cu articolul *Izbăvirea sub portocali*, comandat de revista *Life*, dar oprit de la publicare pentru mesajul politic considerat la acea vreme prea stângist. În articol, Steinbeck descria viața muncitorilor itineranți care suferă de foame în California, corturile și colibele ce se întindeau de-a lungul drumurilor, unde mii de familii trăiau în condiții mizerabile.

Steinbeck și-a expus fără echivoc crezul politic în *Scriitorii iau atitudine*: „Sunt îndeajuns de rebel pentru a nu crede în libertatea unui om sau unui grup de a exploata, chinui sau ucide alți oameni sau grupuri. Cred în despotismul vieții și al fericirii oamenilor împotriva libertății pe care îl oferă banii și averea.“ Suspiciunile care planau asupra scriitorului ca potențial susținător al comunismului au stat la baza deciziei lui J. Edgar Hoover, directorul FBI, de a ordona operațiuni de supraveghere împotriva sa. Ordinul era cu atât mai surprinzător cu cât Steinbeck colabora în anii războiului cu colonelul Donovan, șeful O.S.S., pentru a pune la cale acțiuni de propagandă în favoarea aliaților. Volumul *Jurnal rusesc*, apărut în 1948 cu fotografii de Robert Capa, deși conține o mărturie obiectivă asupra realităților sovietice postbelice, este considerat și el de criticii conservatori drept o legitimare a stalinismului.

Probabil și relatarea incidentelor rasiale din New Orleans le-ar fi dat celor mai conservatori segregaționisti din Sud un prilej în plus pentru a-l eticheta pe Steinbeck drept communist. Conversația agitată cu un reprezentant al Sudului segregationist pune finalul volumului sub o dominantă sumbră: „N-o să-i las pe copiii mei să meargă la aceeași școală cu niște cioroi. Da, o să-mi sacrific viața, dar înainte de asta o să omor un întreg stol de afurisitori de cioroi,“ declară patetic un Tânăr alb din New Orleans. Pentru un cunoșcător al Mișcării pentru Drepturi

Civile, familiarizat cu evenimentele de la Montgomery, Little Rock și Oxford, Mississippi unde James Meredith a fost primul negru acceptat la o universitate de stat în 1962, înverșunarea angajamentului nu pare ieșită din comun. Totuși pentru Steinbeck, obișnuit cu coabitarea pașnică a diverselor grupuri etnice în Monterey sau cu creuzetul multiracial din New York, declarația pare de neînțeles. Ceea ce urmează constituie una din cele mai tensionate secvențe din *Călătorii cu Charley* amintind doar de confruntările dramatice din *Bătălia* sau din *Fructele mâniei*.

Este probabil greu de înțeles cum de autorul bănuț de simpatii comuniste la începutul anilor 1940 pentru că ar fi criticat capitalismul de pe poziții marxiste în *Bătălia* și *Fructele mâniei* apare în alte interpretări ca un exponent al puterii, aservit unor vechi prejudecăți și capabil de o retorică patriotardă în apărarea războiului. Se știe că, folosindu-și bunele relații cu președintele Lyndon B. Johnson, Steinbeck și-a asumat rolul de emisar al politicii externe americane la jumătatea anilor 1960. Nu a ezitat să critique mișcarea pacifistă care protesta împotriva implicării militare a Statelor Unite în Vietnam, iar în 1966 a acceptat, la propunerea Departamentului Apărării, să plece în misiune în Vietnam. Deși bolnav de inimă și sub restricții medicale severe, Steinbeck a mărșăluit alături de infanteriștii americanii prin câmpurile de orez, a făcut incursiuni cu elicopterul și a fost la un pas de fi capturat de armata nord vietnameză. Pentru articolele sale în favoarea războiului din Vietnam, Steinbeck a devenit ținta atacurilor presei sovietice. În timp ce la Moscova romancierul era înfierat ca un „complice la crimele împotriva poporului vietnamez“, în presa americană de orientare liberală Steinbeck era acuzat că sprijină guvernul marionetă de la Saigon și că nu înțelege aspirațiile la libertate ale Vietkongului. Observator lucid al situației de pe front, Steinbeck a intuit însă limitele participării americane. Deficiențele tactice erau prea mari, concentrările de forțe în punctele cheie prea slabe, iar dorința Vienamului de Sud de a rezista prea mică, pentru că războiul să poată fi câștigat. Simțea și el, ca atâția combatanți, că războiul se pierdea la Washington, și nu pe teatrele de luptă. Dacă America nu va lua în serios acest război, avertiza el, și nu se va implica tot atât de hotărât cum o făcuse în conflagrația mondială, Vietnamul de Nord nu putea fi înfrânt.

Totuși volumul lui Steinbeck este departe de a promova o atitudine politică explicită. Tonul său este mai curând prudent, iar întâlnirile cu diversi oameni în mai multe state dovedesc absența oricărui angajament politic categoric. În New England campania electorală din toamna anului 1960 este ștearsă, după cum mărturisește un fermier din New Hampshire: „Oamenii nu prea vorbesc. Cred că acestea s-ar putea să fie cele mai secrete alegeri din istorie. Oamenii nu vor să se exprime... Îmi amintesc că la alte alegeri aveau loc niște dispute destul de piperate. Acum n-am auzit nici una“. În mod surprinzător în carte nu răzbat aproape deloc ecourile confruntării electorale dintre John F. Kennedy și Richard Nixon, deși Steinbeck își începe călătoria în preajma Zilei Muncii, adică cu mai puțin de două luni înainte de data alegerilor prezidențiale din 1960. Barometrul politic pare să se anime abia la întâlnirea lui Steinbeck cu surorile sale din Monterey, republicane convinse, pentru care orice reprezentant al Partidului Democrat ar trebui, într-un fel sau altul, descalificat, blamat, scos în afara jocului politic.

Iubitorii de natură trebuie să fi cumpărat cartea fie și pentru a redescoperi la Steinbeck placerea descrierii. Neîntrecut în observarea detaliului ce ține de bogăția cadrului natural, *Călătorii cu Charley* confirmă pe deplin această virtute literară. Încă de la apariția în 1933 a celui de-al doilea roman, *Unui zeu necunoscut*, Steinbeck își arată interesul pentru manifestările neîngrădite ale naturii, explozile de primitivism captând în fundal misterioase influențe animiste. Pe de altă parte, evocarea spațiului californian din *Pașunile Raiului* nu poate fi separată de propriile amintiri legate de anii copilăriei petrecuți în Valea Salinas și Peninsula Monterey, după cum excepționala intuție în descrierea elementelor naturale nu poate fi văzută decât ca un efect el experienței sale de cercetător al vieții marine în Gulful Californiei, alături de Ed. Ricketts, el însuși discipol al lui W.C. Allee, un pionier al ecologiei americane, și autor al unei lucrări de referință în domeniul biologiei marine. Rezultatul expediției lor din 1939 va fi publicat în 1941 sub titlul *Marea Cortez*, în care cititorul poate găsi, pe lângă un meticolos inventar de specii și habitaturi, o descriere amanunțită a vieții de pe coasta Californiei. Viziunea lui Steinbeck asupra naturii nu a fost niciodată secvențială, ci mai curând fluidă, deschisă spre un organicism atotcuprinzător, fiecare specie fiind văzută într-o legătură

apropiată cu celelalte specii, biologicul situându-se adesea la frontieră cu materia inertă, iar animalele influențându-și reciproc existența, constituind succesiv baza sau vârful piramidei. Din această perspectivă ar trebui citită și scena în care Steinbeck examinează prin luneta de la pușcă doi coioți în desertul Mojave: „Coioții sunt niște animale dăunătoare. Fură gaini. Dau iama în prepelite și alte pasări sălbaticice ce pot fi vânate. Trebuie uciși. Sunt inamicul... Dar n-am tras. Instinctul meu de vânător îmi dictă: «Trage!», în timp ce vârsta reacționa: „Nu-i nici o gaină pe o rază de cincizeci de kilometri și, chiar dacă ar fi, nu-i gaina mea. Și ținutul acesta fără pic de apă nu-i un loc unde să trăiască prepelite. Nu, băieții astia arată aşa dolofani pentru că se hrănesc cu șoareci-canguri și cu iepuri, aşa că dăunătoarele mănâncă dăunătoare. De ce m-aș băga?“ Omul nu trebuie să intervină în complicata arhitectură biologică a lumii. Speciile ar fi rezistat tuturor vitregiilor, crede Steinbeck, doar prin afirmarea brutală a instinctului de conservare. „Acea primă scânteie de viață ar fi putut să se spulbere cu ușurință... dar odată cu existența ei, prima calitate, îndatorirea, preocuparea, direcția și scopul final împărtășite de orice ființă sunt reprezentate de dorința de a trăi.“

De bună seamă cei mai mulți dintre cititori trebuie să fi început cartea lui Steinbeck din dorința de a înțelege mai bine țara în care locuiau. Este și motivul pentru care Steinbeck însuși a pornit la drum în toamna anului 1960, într-o camionetă numită Rosinanta, după numele calului lui Don Quijote, comandată special pentru a face față unei încărcături de 750 de kilograme, și în care se afla instalată o căsuță, asemenea unei cabine de pe un vapor, cu toate dotările necesare, de la sobă, plită cu patru arzătoare, răcitor și sistem de iluminat până la pat dublu, depozit de provizii și rezervor cu apă de o sută de litri. „Timp de mai mulți ani am călătorit prin diferite părți ale lumii. În America, locuiesc la New York și, uneori, mai dau câte o raită pe la Chicago sau pe la San Francisco. Dar New York-ul nu înseamnă America, după cum nici Parisul nu-i Franța, nici Londra, Anglia. Am descoperit acum că nu-mi cunosc propria țară. Eu, un scriitor american, care scriu despre America, am recurs la informații stocate în memorie, iar memoria este în cel mai bun caz imperfectă, deși mai degrabă deformează lucrurile.“

După unii biografi, Steinbeck ar fi conceput planul călătoriei la îndemnul prietenului său Adlai Stevenson, fost guvernator de Illinois, de două ori candidat democrat la alegerile prezidențiale, și tot de atâtea ori învins de președintele Eisenhower. După ce i-a citit romanul *Iarna vrajbei noastre*, o critică a materialismului agresiv și a degradării principiilor morale în societatea americană, Stevenson l-ar fi sfătuit pe Steinbeck să revadă țara cu proprii săi ochi pentru a se convinge că lucrurile nu stau chiar atât de rău. În opinia altor memorialiști, Steinbeck ar fi plecat în călătorie pentru a-și reconfirmă vitalitatea. După ce în 1960 scriitorul fusese diagnosticat cu probleme cardiace, iar medicii îi recomandaseră un regim de viață mai temperat, Steinbeck a dorit să-și probeze condiția fizică în condiții neobișnuite. Călătoria apare din această perspectivă ca un pariu strict personal, asumat cu toate riscurile posibile. Câștigându-l, Steinbeck și-ar fi dovedit că nu și-a pierdut pofta de viață de odinioară. Renunțând la el, ar fi acceptat să trăiască mai mult, neutrăind de fapt la aceeași intensitate. „Am avut un trai aprig, am băut nemăsurat de mult, am mâncat fie în exces, fie deloc, am dormit câte o zi întreagă sau n-am închis ochii câte două nopți întregi, am muncit din greu și prea multă vreme pentru a obține succesul sau am zăcut un timp cuprins de cea mai profundă lene... Nu voiam să renunț la caracterul meu impetuos de dragul unei zile în plus... Știam că șaisprezece, șaptesprezece mii de kilometri la volanul unei camionete, singur și fără nici un ajutor, pe tot felul de drumuri, va fi o muncă grea, dar pentru mine era un antidot împotriva otrăvii de a trăi ca un bolnav“. Într-un interviu acordat în 2006 Thom Steinbeck, fiul cel mare al scriitorului, declară că tatăl său era atât de bolnav atunci când a plecat din Sag Harbor, New York, încât ar fi putut să moară în orice clipă pe parcursul călătoriei.

Cele mai multe observații consemnate de-a lungul călătoriei nu au totuși nimic neobișnuit, ele fiind mai curând reconfirmări ale unor opinii deja exprimate sau chiar clișee general acceptate. Nimic nou de pildă în observația că oamenii din New England sunt taciturni, arta conversației nefigurând printre calitățile locuitorilor din această regiune. Nimic nou în opinia că în Texas milionarii din petrol sau din contracte cu statul se grăbesc să-și cumpere o fermă și să crească vite, încercând astfel să păstreze legătura cu forța și simplitatea pământului. Emblematice și previzibile totodată ne apar și peisajele, pădurile din

Vermont înfațându-se, precum în albume turistice, într-o rostogolire de culori, în timp ce Montana, cel mai iubit stat, după cum mărturisește Steinbeck, se înfațează ca „o îmbinare de măretie și căldură“. În Maine lui Steinbeck ii rețin atenția „lungile alei înghețate, fermele și casele fortificate împotriva iernii... cădurile de căprioare ce traversau drumul cu copite sprintene“, iar în parcul național Yellowstone urșii îi apar fieroși, stâncile prăpăstoase, iar apele năvalnice. În California arborii sequoia impun „încercare și respect“, iar în Sud-Vest deșertul Mojave îi se înfațează ca „mare și însăpământător.“

Oamenii și obiceiurile lor nu ies nici ei din anumite tipare arhicunoscute. În Vermont pastorii prezbiterieni descriu, de la amvon, chinurile veșnice în culori însăpământătoare, amintind de senzorialitatea iadului din predicile lui Jonathan Edwards; la frontieră cu Canada, grănicerii dovedesc o vigilență excepțională, nici un patruperd fără certificat de vaccinare nefiind lăsat să pătrundă pe teritoriul Statelor Unite, după cum în California toate mașinile care transportă fructe sau legume sunt verificate cu atenție pentru a nu împrăștia insecte dăunătoare. Ca atâția alți călători pe meleagurile Americii, și Steinbeck observă cu iritare că pragurile de viteză pe drumurile publice diferă atât de mult de la un stat la altul încât cu greu te poți obișnui cu ideea că te află în perfectă legalitate. Reconfirmând perceptii vechi sau opinii consacrate, *Călătorii cu Charley* ne propune o perspectivă animată de patriotism, unicitatea națiunii constituind substanța excepționalismului american din care au izvorât marile mituri ale expansiunii globale: „Dacă ar fi să formulez o generalizare riguroasă verificată, ar fi următoarea: cu toată întinderea geografică a țării, cu tot regionalismul nostru, cu tot amestecul nostru etnic de neamuri venite din toate colțurile lumii, formăm o națiune, un popor nou. Americanii sunt mult mai americani decât nordicii, sudicii cei din Est și cei din Vest. Și urmașii englezilor, irlandezilor, italienilor, evreilor, germanilor, polonezilor sunt americani sadea. Aceasta nu-i o frazeologie patriotardă, este un fapt constatat cu multă seriozitate.“

Ceea ce salvează însă călătoria de la banalitate este tocmai sentimentul de incertitudine, Steinbeck oscilând între iluzia că poate cunoaște marile adevăruri despre America și teama că, în ciuda efortului de a parurge peste 15000 kilometri traversând 34 de state, nu va putea capta decât adevăruri minore, sau poate nici pe acelea. „Am

plecat în această călătorie pentru a descoperi cât mai multe lucruri despre America. Am reușit să afli ceva? Dacă da, nu știu ce. M-aș putea întoarce din acest punct al călătoriei cu un sac plin de concluzii, cu un mânunchi de răspunsuri la enigme? Când mă voi duce în Europa și voi fi întrebăt cum arată America, ce răspuns aș putea da? Nu știu.“ Deși construit pe dorință firească de a vedea oameni și locuri noi, periplul american este permanent invadat de îndoielii chinuitoare, de conștiința unei limite impuse comunicării, dar și cunoașterii nemijlocite a realității. Oprit într-un mic canion din New Mexico, Steinbeck reflectea din nou asupra acestor incertitudini: „M-am aşezat pe pat, privind în gol plin de tristețe. De ce crezusem că aș fi putut afla ce se întâmplă în țară. Pe ultimii trei, patru sute de kilometri evitasem contactele cu oamenii. Chiar și în cazul opririlor forțate pentru alimentarea cu benzina răspunsesem monosilabic și nu reținusem vreo imagine. Ochii și creierul îmi jucaseră o festă. Mă autoamăgiseam că faceam o călătorie importantă sau chiar instructivă.“ Uneori întregul demers pare sortit eșecului, mai ales atunci când Steinbeck capătă mai clar dimensiunea uriașă a teritoriului care trebuie parcurs și, pe cât posibil, descris într-o manieră convingătoare. „Am oprit-o pe Rosinanta într-o mică zonă pentru picnic amenajată și întreținută în statul Connecticut, și am scos la lumină teancul de hărți. Deodată, Statele Unite mi-au apărut mult mai imense decât crezusem, părând imposibil de traversat. Mă întrebam cum naiba de mă lăsasem antrenat într-un astfel de proiect cu neputință de realizat.“ Din acest motiv, în loc să fie o expresie a unui plan bine întocmit, călătoria devine mai curând o experiență a propriilor trăiri, geografia Statelor Unite modelându-se după umorile oscilante ale scriitorului.

Ar fi totuși nedrept să afirmăm că observațiile lui Steinbeck se limitează doar la adevăruri binecunoscute sau la pasagere radiografice sentimentale. Conturul identității americane la începutul anilor 1960, așa cum îl descrie Steinbeck, corespunde cu ceea ce putem afla din istorii consacrate sau studii de specialitate asupra societății americane. Una dintre cele mai izbitoare caracteristici este mobilitatea, dorința americanilor de a regăsi existența în alte spații, de a lua totul de la început, sub impulsul unei neliniști interioare. În New England Steinbeck descoperă la tot pasul reclame cu vânzări de terenuri în Florida, iar în drumul spre Michigan vede pretutindeni tot mai multe case mobile,

case pe roate, acele locuințe „confortabile, compacte, ușor de întreținut, curate, ușor de încălzit“ care pot fi mutate în orice loc, pe coline, pe pajiști, în vecinătatea fermelor, în parcuri sau chiar pe malurile râurilor, după cum proprietarii lor își schimbă locul de muncă. „Dar nu simțiți nevoie de stabilitate?“ îl întrebă Steinbeck pe proprietarul unei case mobile. „Cine dispune de așa ceva?“ răspunde acesta, într-o retorică a unui pragmatism actualizat. „Fabricile își închid porțile și atunci te muti în altă parte. În vremuri bune, te muti acolo unde-i bine. Dacă prinzi rădăcini, rămâi locului, și când vremurile se schimbă, mori de foame. Să ne gândim la coloniștii descriși în cărțile de istorie. Erau niște nomazi.“ Într-una din scrisorile trimise soției sale Elaine, în timpul călătoriei, Steinbeck revenea asupra acestui subiect: „Oriunde mă opresc oamenii privesc cu jind spre Rosinanta. Vor și ei să ia din loc. Să fie vreun simptom? Tânjesc să-o ia din loc. Spre vest, nord, sud, oriunde. Poate așa înțeleg ei să-si exprime neliniștea. Fiindcă sunt într-adevăr neliniști.“

Dorința de a evada din spațiile obișnuite, de a reinventa existența în alte coordonate geografice, poate fi văzută și ca o reacție la tendințele uniformizante în societatea americană. Asemenea lui James Fenimore Cooper, Steinbeck se declară dezamăgit după ce descoperă că mai peste tot americanii mânâncă la fel, citesc cam aceleași lucruri și își formează cam aceleași opinii. Oprit la un hotel din New England, Steinbeck observă că totul este din material plastic, pardoseala, perdelele, tabliile meselor sunt și ele tot din plastic rezistent la foc și la pete, abajururile, tot din plastic. Obsesia mediului aseptizat, ferit de agresiuni externe, microbiene sau de altă natură, pare să-i urmărească pe toți proprietarii de localuri. Întrând în restaurantul hotelului, Steinbeck descoperă că și acolo totul este din plastic, masa, fețele de masă, untierele. În celofan este învelit și zahărul, și biscuiții, iar gemul stă ghemuit în cutii de plastic sigilate. Până și chelnerița poartă un sorăt de plastic. Intrat în camera hotelului, Steinbeck descoperă aceleași semne ale sterilizării absolute, iar în baie două pahare învelite în celofan cu următorul anunț: „Aceste pahare sunt sterilizate pentru a vă proteja“ Copleșit, Steinbeck exclamă: „Toată lumea mă proteja și era ceva îngrozitor“. Deși uniformizarea ar avea ca motiv îmbunătățirea calității vieții și un grad mai ridicat de civilizație, rezultatul este alterarea bunului gust și distrugerea originalității. „Restaurantele, cu barurile lor